

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

נצבים שיחה א.

שם יב. ובן-שמונת ימים נמול לכם כל-זכר לדורתיכם
יליד בֵּית ומקנת-כֶּסֶף מִכָּל בֶּן-נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא:

שם יג. הנמול | נמול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה
בריתי בבשרכם לברית עולם:

שם יד. ועָרַל | זָכַר אֲשֶׁר לֹא-יִמּוֹל אֶת-בְּשָׁר עָרְלָתוֹ
ונכרתה הנפש ההוא מעמיה אֶת-בריתי הפר:

שם כג-כז. ויִקַּח אֲבֹרָהֶם אֶת-יִשְׁמָעֵאל בְּנֹו וְאֵת כָּל-יְלִידֵי
ביתו וְאֵת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶף כָּל-זָכָר בְּאִנְשֵׁי בֵּית אֲבֹרָהֶם
וַיִּמָּל אֶת-בְּשָׁר עָרְלָתָם בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ
אֱלֹהִים: וְאֲבֹרָהֶם בֶּן-תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵה שָׁנָה בְּהַמְלֹו בְּשָׁר
עָרְלָתוֹ: וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֹו בֶן-שָׁלֹש עָשָׂרָה שָׁנָה בְּהַמְלֹו אֶת
בְּשָׁר עָרְלָתוֹ: בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבֹרָהֶם וַיִּשְׁמָעֵאל
בְּנֹו: וְכָל-אִנְשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִידֵי בֵּית ומקנת-כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן-נָכָר
נִמְלֹו אִתּוֹ:

וירא כא, ד. נִמָּל אֲבֹרָהֶם אֶת-יִצְחָק בְּנֹו בֶן-שְׁמוֹנֶת יָמִים
כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ אֱלֹהִים:

וישלח לד, טו. אֶד-בָּנָאֵת נָאֹוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֹנֵו לְהַמָּל
לָכֶם כָּל-זָכָר:

שם כב. אֶד-בָּנָאֵת יֵאֵתוּ לָנוּ הָאִנְשִׁים לְשִׁכָּת אֲתָנוּ לְהִזִּית
לָעַם אֲתָד בְּהַמְלֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כְּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:

שם כד. וַיִּשְׁמָעוּ אֶל-חֲמוֹר וְאֶל-שָׂכֶם בְּנֹו כָּל-יִצְחָאִי שְׁעַר
עִירוֹ וַיִּמְלֹו כָּל-זָכָר כָּל-יִצְחָאִי שְׁעַר עִירוֹ:

פרשת בא יב, מד. וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת-כֶּסֶף וּמִלְתָּה אִתּוֹ
אִזְ יֹאכֵל

(1) פרשתינו ל, ו. ויִמָּל וְהָיָה אֱלֹהֵיךָ אֶת-לִבְכֶּךָ וְאֶת-לִבְכֶּךָ
וְרָעָה לֹא-תִהְיֶה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיךָ בְּכָל-לִבְכֶּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ
לַמַּעַן תִּחְיֶה:

**(2) תרגום. ויַעֲדִי יי אֱלֹהֵיךָ ית טַפְשׁוֹת לָכֶךָ וְיֵת טַפְשׁוֹת
לָכֶךָ דְּבָנֶיךָ לְמִרְחָם ית יי אֱלֹהֵיךָ בְּכָל לָכֶךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ
בְּדִיל תִּחְיֶה:**

ת"י. וַיַּעֲדִי יי אֱלֹהֵיכֶן ית טַפְשׁוֹת לְכַכֶּן וְיֵת טַפְשׁוֹת לָכֶךָ
דְּבָנֶיכֶן אַרְוִים יִבְטֵל יִצְרָא בִּישָׂא מִן עֲלָמָא וַיִּבְרִי יִצְרָא
טָבָא דִּי מַלְכִּינְכֶן לְמִרְחָם ית יי אֱלֹהֵיכֶן בְּכָל לְכַכֶּן
וּבְכָל נַפְשְׁכֶן מִן בְּגָלָל דִּיּוֹגְדִין סִיכֶן עַד עֲלָמִין

(4) ספר כללי רש"י פרק א ס"ב. כן הוא בא לסלק
ולתרוץ כל קושי העלול להתעורר, תוך כדי לימוד פשוטו
של מקרא (בהתאם לרמת ידיעותיו של בן החמש).
הדברים אמורים רק כאשר הקושי הוא כאמור על פי
הפשט.

שם פרק יז ס"א. כיוון שרש"י בפירושו עה"ת בא
לסלק ולתרוץ כל קושי העלול להתעורר לפי הפשט הרי
כאשר יש קושי שלפי דעתו ברור מאליו ההסבר
והתירוץ לבן החמש (מבלי שיהא צורך להסביר לו) אין
רש"י טורח להסביר אותו.

(5) לך לד יז, י. נָאֵת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
וַיִּבֶן וְרָעָה אֲחֵרֵיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:

שם יא. וְנִמְלָתָם אֶת בְּשָׁר עָרְלָתָם וְהָיָה לָאֹוֹת בְּרִית בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם:

שם מח. וכי-יגור אתה גר ועשה כסח ליהנה המול לו
כל-זכר ואז יקרב לעשתו והנה באנח הארץ וכל-עמל
לא-יאכל בו:

שה"ג **. בחוקתי כו, מא. אף-אני אלך עמם בקרי
והבאתי אתם בארץ איביהם או-אז יפגע לבכם העמל ואז
ירצו את-עונם:

פרש"י בראשית א, א. בראשית ברא אין המקרא הזה
אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל
התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח), ובשביל
ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב); ואם באת
לפרשו בפשוטו, כך פרשהו בראשית בריאת שמים
וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי
אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו
קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתב בראשונה ברא
את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק
לתבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכת יהוקים (שם
כ"ו), ראשית ממלכתו (בראשית י'), ראשית דגנה
(דברים י"ח, ד'), – אף כאן אתה אומר בראשית ברא
אלהים וגו', כמו בראשית ברא; ודומה לו תחלת דבר ה'
בהושע (הושע א'), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה
בהושע, ויאמר ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו
תחלה נבראו, ופרשו בראשית הכל ברא אלו – גיש לה
מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה אחת, כמו כי
לא סגר דלתי בטני (איוב ג'), ולא פרש מי הסוגר וכמו
ישא את חיל דמשק (ישעיה ח'), ולא פרש מי ישאנו;
וכמו אם יחרוש בבקרים (עמוס ו'), ולא פרש אם יחרוש
אדם בבקרים, וכמו מגיד מראשית אחרית (ישעיהו
מ"ו), ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר – א"כ,
תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח
אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא,
בריאית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ,
ועוד, שהשמים מאש ומים נבראו, על פרקו לא למד
המקרא סדר המקדמים והמאחרים כלום:

נח ט, ו. שפך גם האדם באדם דמו ישפך גי בצלם
אלהים עשה את-האדם:

רש"י ד"ה עשה את האדם. זה מקרא חסר, וצריך
להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא:

ויחי מח, ב. ויגד ליצקב ויאמר הנה בגד יוסף בא אליך
ויתחזק ישראל בנשב עליהם:

רש"י ד"ה ויגד. המגיד ליצקב, ולא פרש מי; והרבה
מקראות קצרי לשון:

בראשית ד, טו. ויאמר לו יהיה לכן פליהרג לני
שבעתים גגם וישם יהנה לנין אות לבלתי הכותאתו
כל-מצאו:

רש"י ד"ה לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות
שקצרו דבריהם ורמזו ולא פרשו, לכן כל הרג קין לשון
גפרה, פה עשה לו, כך וכך ענשו ולא פרש ענשו:

לך לך יג, ו. ולא-נשא אתם הארץ לשבת יתנו פי-הנה
רכושם רב ולא יכלו לשבת יתנו:

רש"י ד"ה ולא נשא אתם. לא היתה יכולה להספיק
מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו,
כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך פסב ולא נשא
בלשון זכר:

ויצא כט, ב. ויָרָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה-שָׁם שְׁלֹשָׁה
עֲדָרֵי-צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן-הַבָּאָר הָיוּ יֹשְׁקוּ הָעֵדְדִים
וְהָאֵבָן גִּדְלָה עַל-פִּי הַבָּאָר:

רש"י ד"ה ישקו העדרים. משקים הרועים את
העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה:

וישב לט, ד. וימצא יוסף תן בעיניו וישרת אתו ויפקדהו
על-ביתו וכל-ישראל נתן בידו:

רש"י ד"ה וכל יש לו. הרי לשון קצר, חסר "אשר":

מקץ מא, יג. ויהי כאשר פתרו-לנו פן הנה אתי השיב
על-פני ואתו תלה:

רש"י ד"ה השיב על כני. פרעה, הנזכר למעלה, כמו
שאמר פרעה קצף על עבדיו; הרי מקרא קצר לשון, ולא
פרש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש; מי השיב? מי
שבדו להשיב, והוא פרעה; וכן דרך כל מקראות קצרים,
על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:

שם מט. ויצבר יוסף בר כתול הים הרבה מאד עד כי-
תגל לספר פי-אין מספר:

רש"י ד"ה עד כי חדל לספר. עד כי חדל לו הסופר לספר, ונהרי זה מקרא קצר:

ויחי מח, א-ב. ויהי אחר הדברים האלה ויבאמר ליוסף הגה אביך חלה ויטח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הגה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל בנשך על-המטה:

רש"י ד"ה ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, ונהרי זה מקרא קצר; ונ"א, אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גשו, הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו:

פרשתינו ל, א-ה. והיה כייבאו עליך כל-הדברים האלה הברכה והקלה אשר נתתי לפניך ונשבת אל-לביך בל-הגוים אשר הדיחך יהנה אליה שמה: ושבתי עד-יהנה אליה ושמעתי בקלי כל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך בל-לביך ובכל-נפשי: ושב יהנה אליה את-שבותי ורחמי ושב וקבצו מפל-העמים אשר הפיצו יהנה אליה שמה: אם-יהנה נדחך בקצה השמים משם יקבצו יהנה אליה ומשם יקח: ויהנה אליה אל-הארץ אשר-ירשו אבותי וירשתה ותיטבך והרבה מאבותיך:

(8) או"ח כאן. ומל ה' אלהיך וגו'. יש להעיר אחר שאמר למעלה ושבת עד ה' ושמעת בקולו, מה מקום לומר עוד ומל ה'. עוד רואני שאומר עוד אחר כך ואתה תשוב וגו', שנראה שמה שקדם עדיין לא הגיע לתשובה, וזה אינו, כי אחר שמל לבו לאהבה את ה' בכל לבו ובכל נפשו, אין לך תשובה גדולה מזו: **אכן** לפי מה שפירשתי בפרשת כי תבא (לעיל כח טו) בין בענין הברכות בין בענין הקללות שיש שלשה דברים כלליות במצות ה', א' היא עסק התורה, שנית שמירת מצות לא תעשה, שלישית קיום מצות עשה: **לזה** כשבא לומר תיקון התשובה סדר שלשתם, כנגד תשובת תלמוד תורה, אמר תשובה ראשונה ושבת עד ה', וגמר אומר ושמעת בקולו שהוא תלמוד תורה, ולא הזכיר עמו דבר אחר, וזו היא התחלת התשובה שצריך השב עשות, ואמר כנגדה ושב ה' את שבותך ושב וקבצך וגו', כאומרם ז"ל (זוה"ק ח"ג ער.) שבזכות עסק התורה יהיו ישראל נגאלין. גם אמר על מה אבדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורתי (ירמיה ט יא יכ), לזה כשישובו לתלמוד תורה יקבצם ה'.

ויביאם אל הארץ אשר ירשו וגו': **וכנגד** שמירת מצות לא תעשה אמר ומל ה' אלהיך את לבבך וגו', וידוע כי ערלת הלב הוא עשות רשע ואהבת הרשע, שלבו של אדם מחמדתו, וכנגדו אמר ומל וגו' לאהבה את ה', פירוש שתלביש האהבה אשר תיכן בכ התוכן בריאתך בנעימות ידידות חיבת אלהיך, ויחד שכר לזה שיהפוך ה' כל הצרות מעלינו על שונאינו כאומרו ונתן וגו' על אויביך וגו': **וכנגד** קיום מצות עשה, אמר ואתה תשוב וגו' ועשית את כל מצותיו הרי זה מצות עשה, ויחד להם שכר הקרבת התועלת כאומרו והותירך וגו' וישוב לשוב וגו':

תורת חיים ס"פ לך לך. ויש להבין בסדר פ' זו דהלא תחלה א' שאחר שיהיו בגלות ויעשו תשובה שלימה ושבת עד ה' כו' יזכו לקיבוץ גלויות מקצה השמים ולביאת הארץ ברוב טובה יתירה מאבותיהם וא"כ. אחר כל אלה איך אמר ומל ה' את לבבך כו' לאהבה את ה' בכל לבבך כו'. למה יצטרכו אז שימול ה' את לבבם לאהבה כו' אחר שכבר עשו תשובה שלימה בהיותם בגלות וכמ"ש ושבת כר בכל לבבך כו' ועשו מע"ט הרבה עד שזכו לקיבוץ גלויות וימות המשיח ויהיה בהם כל טוב העליון שלא ה' כזה איך יתכן שעדיין יצטרכו למול לבבם הערל שיוכלו לאהוב את ה' כו'.

(10) וראה ו, יב. וידבר משה לפני יהנה לאמר הן בנני ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים:

רש"י ד"ה ערל שפתיים. אטום שפתיים; וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום, "ערלה אונם" (ירמיה ו') – אטומה משמע, "ערלי לב" (שם ט) – אטומים מהבין, "שמה גם אתה והערל" (חבקוק ב') – והאטם משכרות פוס הקללה, "ערלת פשר" – שהגיד אטום ומכסה בזה, "וערלתם ערלתו" (ויקרא י"ט) – עשו לו אטם וכסוי אסור שיבדיל בפני אכילתו, "שלוש שנים יהיה לכם ערלים" (שם) – אטום ומכסה ומבדל מלאכול:

(11) אגה"ק ס"ד. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה' והנה על מילת הערלה ממש כתי' ומלתם את ערלת לבבכם אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה זהו דבר הקשה על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלקיך את לבבך כו' לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נשפך

למען חייך כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חייך ממש....
היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן השמים מהארת בחי'
פנים העליונים כמ"ש יאר ה' פניו אליך וכמ"ש ומל ה'
אלקין כו'.

תו"א ס"פ לך לך. והנה בזה יובן ענין שאברהם קיים
כל התורה כולה עד שלא ניתנה ולא קיים מצות מילה
מפני שרצה להגיע לאותה מילה גדולה שמלמעלה למטה
ולכך קיים כל התורה כולה שלמטה מאותה מילה ואח"כ
זכה לאותה מילה גדולה שמלמעלה וז"ש נמול אברהם
ולא כתיב וימל א"ע כמ"ש תחלה גבי מילת ישמעאל
ומקנת כספו דכתיב וימל כו' לפי שהיא המילה שמלמטה
דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם אבל אברהם זכה
לגילוי בחי' ומל ה' את לבבך ע"כ נאמר נמול אברהם
כו'.

תו"ח שם. אך הענין הוא שיש במילה ב' מדריגות א'
מילה שהיא מלמטה למעלה דוקא כמו ומלתם את ערלת
לבבכם שאתם תמולו כו' והב' מילה שהיא מלמעלה
למטה דוקא והוא מה שא' ומל ה' את לבבך כו' דמה
שימול ה' את לבבך זהו מלמעלה למטה דוקא והוא לאחר
שנימול מצד עצמו במילה שמלמטה למעלה כו' וזהו ענין
תשובה תתאה ותשובה עילאה בכלל שאין תש"ע כ"א
אחרי תש"ת דוקא.... מילה הב' שהיא מלמעלה למטה
דוקא והוא מ"ש ומל ה' אצ לבבך כו'. אחר המילה דבזמן
הגלות דומלתם את כו' בתשובה ומע"ט שאתם תמולו
ואז ימול ה' את לבבך כו' > שהוא ענין ובחי' בירור אחר
בירור שאחר שנבררו כנ"י במילה שבזמן הגלות
בתשובה ומע"ט יבאו לבירור השני הפנימי דמילה
עליונה שימול ה' את לבבך כו'.

לקוטי תורה ראה יח עמוד ג. וע"ז נאמר ומלתם את
ערלת לבבכם וגו' וביאור הענין כי הנה כתיב ומל ה'
אלקין את לבבך. וצריך להבין דמשמע שבחי' מילה זו
יהיה מאת ה' לבדו והרי נאמר ומלתם וגר אך הענין כי
בחינת הערלה החופפת על הלב דהיינו בחינת תאות
ועניינים גשמיים המונעים ומפסיקים בין שם ל"ה לו"ה
שלא יהיה התגלות האהבה אין הדבר תלוי אלא בתשובה
... אך בענין התגלות עצמיות האהבה יש ב' בחי' בחי'
חיצוניות הלב ובחי' פנימיות נקודת הלב ואז כתיב ומל
ה' אלקין את לבבך ערלת לבבך לא כתיב אלא לבבך
דהיינו שכל בחי' חיצוניות הלב ימול לצאת מן ההעלם
אל הגילוי בחי' פנימיות נקודת הלב הנ"ל. ...
אור התורה פרשתינו עה"פ. ומל ה' אלקין את לבבך
כו' עיין בחי' במקומו בשם הרמב"ן הפי' שימול ערלת
הלב ... וזהו מילת ערלת הלב אכן ומל את לבבך כי

בהלב יש חיצוניות ופנימיות וצריך לגלות פנימי' הלב
וזהו לך אמר לבי בקשו פני והיינו ע"י את פניך הול
אבקש שע"ז ומל ה' אלקין את לבבך כו' והנה את לבבך
ואת לבב ר"ת אלול י"ל כי מבואר בענין עשה לך חרות
צורים ומול שהי' בשביל שיכנסו לארץ.

(12 צרור המור כאן. לפי שאמר למעלה שיביא עליהם
הקללות הנזכרות עד שישליכם אל ארץ אחרת ויפיתם
בכל הארצות ואם כן לפי זה יאמרו נואש ח"ו ויתאשו
מן הרחמים ... לזה אמר בכאן והיה כי יבואו עליך כל
הדברים האלה. אל תתיאש מן הרחמים ושבת עד ה'
אלקין. בתשובה שלימה בכל לבבך ובכל נפשך. ומיד
ושב ה' אלקין את שבותך ורחמך. אע"פ שחזרת מתוך
צרה ואינה תשובה שלימה.

(13 כלי יקר כאן. ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב
זרעך לאהבה את ה'. שיתן בלבך לעבדו מאהבה לא
מיראה כי העושה מאהבה עובד את ה' בשמחה, אך שכל
זמן שאין הקב"ה מתנקם מאויביך תמיד מורא אויביך
עליך פן יחזרו להלחם בך ועל כן אין לבך פנוי לעבוד
את ה' בשמחה, ע"כ ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה
על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך ומאז תהיה בטוח
שלא יבואו עליך עוד וישמח צדיק כי חזה נקם (תהלים נח
יא) הנה מאז תהיה מוכן לעשות כל מצות ה' בשמחה גם
בפועל זה"ש ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל
מצותיו. ואז לא תצטרך לזכות אבותיך זה"ש ואתה כי
בך לבד תלה הדבר, ואז ישוב ה' לשוב עליך כאשר שש
על אבותיך כי תהיה שוה לאבותיך כי יש בידך זכות
עצמך ואל ההרים לא תאכל כמו שדרשו רז"ל (סנהדרין
פא.) מן פסוק אל ההרים לא אכל (יחזקאל יח ו) שלא אכל
בזכות אבותיו. וע"י ביאור זה נתיישבו הרבה ספיקות
בכל המשך פרשה זו כמבואר לכל מבין במעט התבוננות.

(14 כאן פסוק ח-י. ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה
ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום: והויתירך
יהוה אלקיך בכל | מעשה ידך בפרי בטנך ובפרי בקמחך
ובפרי אדמתך לטובה פי | ישוב יהוה לשוב עליך לטוב
כאשר שש על אבותיך: פי תשמע בקול יהוה אלקיך
לשמך מצותיו וחקותיו הפתוה בנספר התורה הנה פי
תשוב אל יהוה אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך:

(14 אור החיים כאן. וכנגד שמירת מל"ת אמר ומל ה'
את לבבך וגו' וידוע כי ערלת הלב הוא עשות רשע
ואהבת הרשע שלבו של אדם מחמדתו וכנגדו אמר ומל

וגו' לאהבה את ה... ויחד שכר לזה שיהפוך ה' כל הצרות מעלינו על שונאינו כאו' ונתן וגו' על אויבך וגו' וכנגד קיום מ"ע אמר ואתה תשוב וגו' ועשית את כל מצותי הרי זה מצות עשה ויחד להם שכר הקרבת התועלת כאומרו והותירן וגו' וישוב לשוש וגו'.

צדור המור. ואמר ואתה תשוב ושמעת. לפי שלמעלה אמר ושבת עד ה' אלקיך. ולפי שאותה תשובה לא היתה תשובה גמורה. לפי שהיתה מתוך צרה כמו שכתבתי למעלה, לז"א כשתכיר מעלת התשובה אתה תשוב מעצמך ועשית את כל מצותיו ומלבד זה והותירך ה' לטובה על צד היותר טוב. יברכך השם בעוה"ז בפרי פטנך ובפרי בהמתך. כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב בגאולה אחרונה כאשר שש על אבותיך וכל זה בתנאי שתשמע בקול ה' אלקיך ובלבבך. ובלבד שתהיה בנפש שלימה. וזהו בכל לבבך ובכל נפשך.

כלי יקר. זהו שנא' ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו ואז לא תצטרך לזכות אבותיך זהו שנאמר ואתה כי כך לבד תלה הדבר ואז ישוב ה' לשוש עליך כאשר שש על אבותיו כי תהיה שוה לאבותיך כי יש בידך זכות עצמך ואל ההרים לא תאכל כמו שדרשו רבותינו ז"ל מן פסוק אל ההרי" לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו.

(22) שלח טו, לו. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

פרשתינו כט, יח. וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלֹם יְהוָה־לִּי כִּי בְּשִׁרְיוֹת לִּי אֵלֶּךָ לְמַעַן סְפוֹת הַרְגָּה אֶת־הַצִּמְאָה:

(24) פרש"י לך לך יז, א. והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי, הנה שלם בכל נסיונותי; ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך אתה בעל מום לפני. דבר אחר נהיה תמים, (עקשו אתה חסר ה' אברים, ב' עינים, ב' אזנים, וראש הגויה) שאוסף לך אות על שמה, ויהיו מנגן אותיותיה רמ"ח פמנגן אבריה:

(25) רמב"ן כאן. אבל לימות המשיח תהיה הבחירה בטוב להם טבע לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל והיא המלה הנזכרת כאן כי החמדת והתאוה ערלת ללב ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה ... אלא שיתבטל יצרם בזמן ההוא כי בימי

המשיח' לא יהיה באדם חפץ אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי.

(26) ספורנו. ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה. יגלה עיניך לסור מכל טעות מערבב השכל מידיעת האמת כשתשתדל לדבקה בו באופן שתכיר טובו ותאהבהו בהכרח. וזה יעשה למען חייך לעולמי עד:

(29) אבודרהם סדר התפילה ר"ה. ומפני שיום זה הוא יום הדין נהגו כל ישראל להקדי' מט"ו באלול להשכים ולומר תחנונים ולשאול רחמים מהשם ית' עד יום הכפורים שהוא יום חתימת הדין. ויש מקומות שנוהגין להשכים מראש חדש אלול כי בראש חדש אלול עלה משה להר פעם שלישי לקבל לוחות שניות והתפלל בהם על ישראל ונתקבלה תפלתו ונתנו לו הלוחות וירד ביום הכפורים ונקבע יום מחילה וסליחה לדורות. והדרשנים אומ' סמך לדבר אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול וסופי תיבות ד' יודין מספר מ' יום. וכן ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול. וכן ובא לציון גואל ולשבי שתי אותיות אחרונות של גואל ושתי אותיות ראשונות של לשבי הרי אלול. ורבינו האיי כת' מנהג לומר תחנונים בהני עשרה ימים בלחוד ושמענא דבמקצת אתרוותא קיימי מראש חדש אלול. וכתב ה"ר יצחק בן גיאת אנו מנהגנו כהני דקיימי מתחלת אלול. ורב עמרם כת' בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים משכימים בכל יום לבתי כנסיות לפני עמוד השחר ומבקשים רחמים ומתחיל ש"צ אשרי יושבי ביתך ואחר כך אומ' קדיש ומתחיל תחנונים ולאחר שמסיים אומ' ואנחנו לא נדע מה נעשה וגומ' ואומר קדיש.

ב"ח או"ח תקפ"א. והעבירו שופר בכל המחנה שהרי עלה להר כצ"ל ופירוש ש"י תקיעה זו נתקבצו כולן והגידו להם הרי משה עלה להר וכו' ולפי דאיכא למימר דאם היו מעבירין כרוז נמי היו נמנעים מחטוא ואין מעלה בשופר זה לכך אמר והקב"ה נתעלה אותו יום באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו' פי' עלה אלהים בתרועה היא תרועה דר"ה דכתיב יום תרועה יהיה לכם אבל ה' בקול שופר מקרא יתר הוא ואתא לדרשא דבוקול שופר דמדבר דעל ידו הלכו אחרי ה' ולא טעו בע"ג גם בזה נתעלה המקום ב"ה וב"ש ולכן התקינו שיהיו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה ולפי שעדיין

לא ידענו למה תוקעין כל החדש אמר שהוא להזהיר על התשובה ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בר"ח ולפי שלפי זה קשה דגם כל עשרת ימי תשובה יתקעו כדי להזהיר על תשובה ע"כ אמר וכדי לערבב על השטן שלא יהא נודע לו מתי יהא ר"ה דמטעם זה אין ראוי לתקוע אלא לפני ר"ה בלבד ומיהו טעם זה בלחוד היה מספיק לתקוע ג' או ד' ימים לפני ר"ה אבל מטעם זה להזהיר על תשובה צריך כל החדש משום דאיכא אסמכתא מקרא אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת עולה מ' כנגד מ' יום מר"ח אלול ועד י"ה כ"כ כי באלו מ' ימי התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובה מאהבה ועוד סמך מקרא ומל' ה' אלהיך "את לבבך" ואת "לבב זרעך" ר"ת אלול וכמ"ש האחרונים בספריהם:

של"ה ר"מ ר"ה וכן (דברים ל, ו) ומל' ה' אלהיך את *לבבך* ואת *לבב זרעך* ראשי תיבות אלול, שחודש זה מוכן לתשובה.

31) לקוטי תורה ראה יט עמוד א. וצ"ל ומלתם את ערלת לבבכם שע"ז אח"כ ומל' ה' את לבבך גם מילה היינו מל' י"ה והנה את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול כי הם ימי רצון עמ"ש בד"ה אני לדודי.

שם בפנים המאמר. אך הענין כי בחינת הערלה החופפת על הלב דהיינו בחינת תאות ועניינים גשמיים המונעים ומפסיקים בין שם י"ה לו"ה שלא יהיה התגלות האהבה ... אך בענין עצמיות האהבה יש ב' בחי' חיצוניות הלב ובחי' פנימיות נקודת הלב דהיינו שיתגלה אהבתי כ"כ עד שתהיה-בחי' ביטול לגמרי ולא יהיה הרגש האהבה מפני שהיא נקודה עצמיות מעומקא דליבא כמ"ש במ"א המשל מענין אדם אם נוגע אל תוך פנימיות נקודת לבו שלו מעצמותו ומהותו ושכל חייו תלויין בזה.

אור התורה פרשתינו עמוד א'רכג. ומל' את לבבך כי בהלב יש חיצוניות ופנימיות וצריך לגלות פנימ' הלב.

34) לקוטי תורה ראה לב עמוד ב. אני לדודי ודודי לי. ר"ת אלול. והענין כי באלול מתחיל בחי' אני לדודי דהיינו בחי' אתערותא דלתתא עד ר"ה ויוה"כ שהם בחי' המשכת אלהותו ית' למטה בבחי' התגלות, כמ"ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שמר"ה עד יוה"כ הוא בחינת שמאלו בחי' יראה לפי שאז הוא זמן התגלות מלכותו

ית'. ולכן קוראין לו המלך כי מלכותך מלכות כל עולמים. פי' שאפילו בעולמות הנעלמים תפול עליהם אימת המלך ופחדו (עיין בזהר פנחס דף ר"ד ע"ב ובהרמ"ז שם). ומזה נמשך גם למטה על כללות נשמות ישראל לקבל עול מלכות שמים עליהם ותהיה יראתו על פניהם כל השנה כי יראת ה' ואהבתו אינו עשויה ונטוע בלב האדם מכח עצמו כ"א מכח ההארה הנמשך עליו מלמעלה בעת זמן התגלותו דהיינו בר"ה בחי' יראה כו' (ועמ"ש בפ' תבא סד"ה ויקרא משה וע"פ כי תצא וע"פ לא תהיה משכלה ועקרה בפ' משפטים), וזהו בחי' ודודי לי רק שצריך תחלה לעורר את האו"ר על ידי אתערותא דלתתא שהיא באלול. והנה נודע שבאלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים, ולהבין זה כי למה הם ימות החול ואינם יו"ט כמו שבתות ויום טוב שבהם התגלות אלהות בחי' הארת אלהותו ית' ובפרט בעת זמן י"ג מדות שהם הארת העליונות מאד והם מתגלים ביוה"כ"פ ובודאי יש הפרש גדול בין יוה"כ ובין אלול. אך הנה יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואח"כ בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כ"א ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה. וכך הענין עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה, כי הנה כתיב יאר ה' פניו אליך שהוא ענין הארת י"ג מדות שיהי' פנים בפנים דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו ית' למקור נש"י ע"י שיהיה עיקר פנימיות רצונו אליו ית' לדבקה בו בלב ונפש מעומקא דליבא במסירת נפש כמ"ש במ"א, והארה זו היא נמשכת מבחי' אל שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן, וכמ"ש אל ה' ויאר לנו שהוא בחי' אור א"ס ב"ה עצמו ממש וכמ"ש כי הוי' אלהיך אש אוכלת הוא. פי' כמו למשל זיו ואור האש היוצא מן האש עצמו שבכללותו אין בו שום התחלקות בינו ואור הנמשך ממנו. כך כביכול הארת פנים המאיר לכללות ישראל הוא מבחי' אל שהוא בחי' אור א"ס ב"ה עצמו ממש (עמ"ש בביאור ע"פ וכל העם רואים את הקולות בפ"י מן המצר קראתי וע' בד"ה אתם נצבים במש"ש ולכן נק' אל עליון כו' ובד"ה להבין פי' וענין י"ג מדות ובד"ה וארשתיך לי בענין לבי ובשרי ירננו אל אל חי), ולכן נק'

ישראל מלשון שר אל והיו"ד מורה על התמדת הפעולה כמו ככה יעשה כו'. ופי' שבחי' אל הוא שר ומושל בקרבו (ועיין בזהר קדושים דפ"ו ע"א בראשית דף ח' ע"א ויגש ד' ר"ה ע"ב נשא קל"ב א' ובפי' הרמ"ז ר"פ שמיני), דהיינו שיש בכל נפש מישראל ניצוץ אלהות ממש המחיה נפשו האלהית ומושך בטבעו למעלה לאור באור החיים למסור נפשו אליו ית' והוא למעלה מן החכמה ודעת שבנפשו, כי על ידי החכמה והדעת לא היה משיג בחי' זו לבטל ולהפקיר א"ע מכל וכל בשבילו ית' וזהו בנים אתם להוי' אלקיכם כי ברא כרעא דאבוה הוא שנכלל ברצונו של אביו בלי שום טעם ודעת כמו בחי' רגל שבטל לגבי ראש ואין לו רצון שלו כלל. וזהו בטל רצונך מפני רצונו שבכדי שיאיר אל האדם בחי' פנימיות רצונו ית' צריך לבטל כל רצונותיו שלא יהי' לו רצון אחר כלל:

מאמרי אדה"ז פרשיות חלק ב עמוד תתכה. ענין אלול ור"ה ויוה"כ אלול א"ל שורש הי"ג מדות מתגלי' ונעשה ו"ל כו' והענין שבימי החול יהי' בחי' הארת פנים דהנה עד"מ כשהמלך אינו בביתו אלא בשדה במדבר והעם הולכי' מן העיר אליו אל השדה להקביל פני' שלו מראה פנים שוחקות ומקבל לכל אדם אפי' הפחות מאד בסבר פנים יפות אח"כ כשבא לעיר הולכי' העם אחריו לעיר כו' אח"כ כשבא להיכלו לא כל אדם ראוי להקביל פניו בחדר המיוחד שלו עמו לבדו וכו', ועד"ז יובן ענין הקבלת פנים העליון בחי' א"א שהוא בחי' רצון העליון שממנו שורש המשכות מדות הרחמי' י"ג תקוני דיקנא.

(35) תניא פרק מז. והנה, זהו טבע הנהוג במדת פל אדם, אף אם שניהם שונים במעלה. ועל אחת כמה וכמה, אם מלך גדול ורב, מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הקדוש ונבזה ושפל אנשים ומגנול המושל באשפה, ויורד אליו ממקום כבודו עם כל שריו יחדיו, ומקימו ומרימו מאשפתו, ומכניסו להיכלו היכל המלך, קדר לפנים מקדר, מקום שאין פל עבד ושר נכנס לשם, ומתייחד עמו שם בייחוד וקירוב אמיתי וחיבוק ונישוק ואתדבקות רוחא ברוחא בקל לב ונפש – על אחת כמה וכמה, שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההקדוש ושפל אנשים הנה אל נפש המלך, בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ, ואף אם לבו בלב האבן – המס ימס ונהיה למים, ותשתפף נפשו כמים

– בכלות הנפש ממש לאהבת המלך: והנה, ככל הדברים האלה וככל התניין הנה, וגדול יותר מאד בכפלי כפליים לאין קץ, עשה לנו אלהינו. כי לגדולתו אין סקר, ואיהו ממלא פל עלמין ו"סובב פל עלמין", וגודע מזהר הקדוש והאזר זכרוננו לברכה, ריבוי ההיכלות והעולמות עד אין מספר, ובכל עולם והיכל ריבוא רבבות מלאכים לאין קץ ותכלית, וכמו שפתיב בגמרא: כתיב, "הגש מספר לגדודיו", וכתיב, "אלף אלפין ושמשיהו, וריבו רבבן קדמוהי כו'", ומשני: "אלף אלפין כו' – מספר גדוד אהד, אכל לגדודיו – אין מספר", וכולם קמיה קלא ממש חשיבי, ובטלים במציאות ממש, כביטול דבור אהד ממש לגבי מהות הנפש המדברת ועצמותה, בעוד שנהיה דיבורה עדיין במחשבתה או ברצון וקמדת הלב, כנזכר לעיל באריכות:

(37) לקוטי תורה ראה כה עמוד ב. אך גם בכדי שתהיה אתעדל"ת זו שנשוב אל ה' בכל נפשנו ומאדנו צריך ג"כ התעוררות מלמעלה עד אשר ממרום יערה רוח ה' על ישראל עמו לעורר לבבם שיצחקו אל ה' מצוך תוכם נקודת לבבם. וזהו ענין התגלות י"ג מדות הרחמים שבאלול שע"י הרחמים האלה קמה נפשו מנפילתה וגם נצבה ועולה לה' ברוח נדיב' בבחי' מאד ממש בחילא יתיר... ובהם ועל ידם הוא ההעלאה ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא נמשכים מלמעלה י"ג מדות הרחמים שהם בחי' מאד העליון שבלי גבול וזהו ענין ההפרש בין התגלות י"ג מדות שבחדש אלול וכמ"ש לקמן ע"פ אני לדודי, שהוא עד"מ המלך כשהוא בחוץ בשדה קודם בואו להיכלו.

אור ההתורה שם עמוד תשס"ט. שהרי יג"מ דאלול אתעדל"ע שקודם אתעדל"ת ובת' ששרשו למעלה מאתעדל"ע שע"י אתעדל"ת שהן י"ג מדות דעשי"ת כו'. גם י"ג מדות דעשי"ת הן שאמר מיכה שהן בא"א.

לקוטי שיחות חלק יט 159. ס' איז ידוע אז אפילו דאס וואס א איך דערגרייכט דורך זיין עבו ה איז דאס אויך דורך דעם כה וואס מ'גיט אים דערויף מל עלה, נאך דער אתערותא דלעילא. קען ער טאן זיין עבודה בד' אתערותא דלתתא און ווי דער אלטער רבי איז מבאר, אז לול איז דער זמן ווען ס'ווערן נתגלה די י"ג מדות הרחמים, און ער גיט א משל אויף דעם פון א מלך וועלכער געפין זיך בשדה וואס דעמאלט מעג יעדער

וואס וויל ארויסגיין דאר און מקבל פנים זיין דעם מלך וכו' ד.ה. הגם אז אין חו ש אלול איז דער סדר העבודה מלמטה למעלה אין אן אופן פן אתערותא דלתתא, פונדעסטוועגן פאדערט זיך אויף דעם גופא די התגלות פון י"ג מדות הרחמים און א נתינת רשות (וכח) מל עלה און נאכדעם קומט די עבודה פון "אני לדודי".

לקוטי תורה שם מב עמדו א. כי עם היות דבר"ה הוא המשכת בחי' יראה כנ"ל אך תוכה רצוף אהבה אלא שהאהבה היא בפנימית הלב לבד ע"ד וגילו ברעדה.

41) סה"מ מלוקט חלק א עמוד תסח. דהנה כשהמלך בשדה, הרי "השדה" משווה כל הנמצאים בו, מכיון דשם כל אחד (בלי הבדל) רשאי ויכול להקביל פניו, והוא מקבל את כולם כו' ויתירה מזו, דבהיות המלך בשדה אזי מתבטלים המחיצות וכו' שבין המלך להעם, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה להם פנים שוחקות.

מאמרי אדה"ז שם. [ועד"מ נראה בחוש שהמלך כשהוא בדרך יותר מראה פנים שוחקות לכל אדם בשה ולא יסתיר א"ע כ"כ כמו שהוא בהיכל מלכותו כו' וכאשר יתבונן המשכיל ענין הארת פנים של אהבה עזה ביחודו עם אוהבו המופלג וענין הארת פנים בהראותו להמון עם אין הפרש ביניהם כלל מצד המלך בעצמו ששניהם משרש א' נמשכו מן בחי' רצונו וחפצו אחוריי' דתענוג.

42) שער הגלגולים הקדמה יז. גם דע, כי האדם שאינו עוסק בתורה, פוגם בספירת הת"ת, שבכל עולם מד' עולמות אבי"ע, כי התורה היא בת"ת שבכל עולם. האמנם יש בה ד' מדרגות וסימנם פרד"ס, והם, פשט, רמז, דרש, סוד. ומי שזכה לירד לעומק ארבעתם זוכה לסוף כל המעלות, ועליו נאמר יעשה למחכה לו. האמנם מי שלא רצה לעסוק אפילו בפשטי התורה והמקרא, פוגם בת"ת שבעשיה. ומי שלא רצה להביא ראייה לדבר, פוגם בת"ת שביצירה. ומי שלא עסק בדרשות התורה, פוגם בת"ת שבבריאה. ומי שלא עסק בסודות התורה, פוגם בת"ת שבאצילות:

משנת חסידים מס' חייב הנשמה פרק א משנה ב. גם צריך שיעסוק בתורה בפשט שהוא בעשיה - כנגד עור האדם וררש שהוא ביצירה כנגד בשרו ורמז שהוא בבריאה" כנגד ניריו וסוד שהוא באצילות כנגד עצמותו כי פנימיות הסוד הוא סור איסי המחיה הספירות כנגד המח שבחוך העצמות.